

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ylikotila, Anna-Kaisa

Title: Opettajaksi sopivuuden ja sopimattomuuden raja sukupuolikysymyksenä

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © Anna-Kaisa Ylikotila

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Ylikotila, A.-K. (2021). Opettajaksi sopivuuden ja sopimattomuuden raja sukupuolikysymyksenä. *J@rgonia*, 19(38), 224-231. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202202211577>

Opettajaksi sopivuuden ja sopimattomuuden raja sukupuolikysymyksenä

Lectio praecursoria 27.8.2021

Anna-Kaisa Ylikotila

FM Anna-Kaisa Ylikotilan Suomen historian väitöskirja Mallikansalaisen säröilevä ihanne – Opettajaksi sopivuuden ja sopimattomuuden määrittely suomalaisessa opettajankoulutuksessa vuosina 1920–1945 tarkastettiin perjantaina 27.8.2021 klo 12 Jyväskylän yliopistossa. Vastaväittäjänä toimi professori Jukka Rantala Helsingin yliopistosta ja kustoksena yliopistotutkija, dosentti Heli Valtonen. Väitöskirja on luettavissa JYX-julkaisuarkistossa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8783-1>.

Aloitan lektioni sanoilla, jotka eivät ole omiani, vaan lainattu eräältä suomalaiselta ajattelijalta: ”Mulla on valtaa, mä koulutan muita.”

Kyseessä on muusikko Maija Vilkkumaa ja hänen tekemänsä kappale *Satumaa-tango*. Taustatietona mainittakoon, että Vilkkumaa on muusikon uran lisäksi myös kirjailija ja opiskellut suomen kieltä Helsingin yliopistossa sekä toiminut itsekin opettajana. *Satumaa-tango* soi radiossa syksyllä 2019 kun olimme puolisoni kanssa automatkalla Pohjanmaalle. Kuuntelin kappaletta puolella korvalla, mutta jäin kuitenkin pohtimaan kappaaleen sanoista erityisesti edellä mainittua kohtaa.

”Mulla on valtaa, mä koulutan muita” kuvaa minusta erinomaisesti myös opettajan ammattia: valta tuo mukanaan paitsi oikeuden toimia ohjaajana ja kasvattajana, myös huomattavaa vastuuta. Valta tuo nimittäin mukanaan vastuun siitä, että valtaa on käytettävä oikein. Hyvä opettaja voi antaa oppilailleen eväitä ja uskoa itseensä jopa loppuelämän ajaksi. Huono opettaja sen sijaan painaa oppilaan itsetunnon alas ja pahimmillaan saa hänet kyseenalaistamaan oman osaamisensa ja arvonsa pysyvästi. Hyvän opettajan ei kuitenkaan tulisi toimia näin ja tätä on pyritty jo varhain säätelemään lakiasetusten kautta. Esimerkiksi Suomen ensimmäisessä, vuonna 1863 säädetyssä kansakoululaissa hyvän opettajan tehtävää määriteltiin näin: ”Seminaarioppilaisissa [eli tulevissa opettajissa] oli herätettävä ”jumalinen mieliala” ja

vakavamielinen käsitys kansakouluopettajan tärkeästä virasta ja samalla heistä oli poistettava turhat luulot omasta arvosta ja ansioista.”

Opettajalta vaadittiin siis nöyryyttä oman vastuullisen työn edessä. Tämä määriteltiin heti lain ensimmäisessä pykälässä: *Satumaa-tangon* ajatuksiin samaistuva opettaja ei olisi vastannut cygnaeuslaisen opettajaseminaarin vaatimuksia. Lisäksi opettajaksi haluavilta vaadittiin kokonaisvaltaista ihanteellisuutta: heidän tuli olla kuuliaisia, ruumiiltaan mallikelpoisia ja terveitä, siveellisiä, raittiita ja poliittisesti sitoutumattomia. Samoja odotuksia kohdistettiin seminaarissa opiskelevien lisäksi seminaarien omiin opettajiin, joskin on todettava, että aina edes he eivät kyenneet täyttämään näitä ihanteita. Tämä käy ilmi esimerkiksi siitä, että tutkimukseni seminaareissa oli myös sellaisia lehtoreita ja opettajia, jotka toimivat valitettavan omavaltaisesti tai jopa mielivaltaisesti, ja tuovat siten mieleen vastuuttoman vallankäyttäjän. Paradoksaalisesti koulujärjestelmä tavoitteli siis ihannetta, joka ei edes toteutunut niissä instituutioissa, joissa itsessään koulutettiin opettajia. Tutkimukseni myötä olen todennut, että ihanteet kertovat kyllä siitä, mitä tavoitellaan, mutteivat ihanteet koskaan täysin tavoita vallinnutta todellisuutta.

Omassa tutkimuksessa olen halunnut määrittää sen rajapinnan, mihin opettajaksi haluavan kohdalla katsottiin 1900-luvun alun opettajankoulutuslaitoksissa menevän sopivan ja sopimattoman välinen raja. Tätä kysymystä olen tarkastellut työssäni erityisesti tapausesimerkkien kautta ja työssäni olen käsitellyt viittä eri seminaaria (jotka ovat Jyväskylän, Sortavalan, Heinolan, Tammisaaren ja Uudenkaarlepyyn seminaarit). Niistä olen kerännyt aineistoa, joiden yhteensä 775 tapausesimerkin kokonaisuuteen tutkimustyöni on erityisesti perustunut. Omaa tutkimustani ohjaavia kysymyksiä ovat olleet: Mikä tekee tietystä yksilöstä hyvän (tai vastaavasti huonon) opettajan? Missä menee raja sille, mikä on opettajalle sopivaa tai sopimatonta toimintaa? Kuka lopulta määrittelee tuon opettajaksi sopivuuden tai sopimattomuuden välisen rajan?

On ihan aiheellista pysähtyä myös miettimään, miten ylipäätään näin abstrakteihin kysymyksiin voidaan lähteä etsimään vastauksia. Yksi lähtöpiste, jonka kautta itse aloin etsiä vastauksia, oli sukupuoli. Jo aiemmassa tutkimuksessa on hyvin tiedostettu, kuinka sukupuoli on olennaisesti ohjannut kasvatusta. Havahduin jo omien opettajaopintojeni kautta sukupuolen merkitykseen opettajan työssä, ja tutkimukseni lähtikin liikkeelle kiinnostuksesta siihen, miksi käsitys hyvästä opettajasta on niin vahvan sukupuolittunut. Tätä kysymystä aloin erityisesti pohtia suorittaessani omia aineenopettajankoulutukseen kuuluvia harjoitteluitani syksyllä 2010. Tuolloin nimenomaan meitä naispuolisia ”opeharkkoja” varoiteltiin siitä, että harjoitustunnilla pusero ei saanut olla liian avonainen tai hame liian lyhyt, muuten poikaoppilaat eivät keskittyisi tuntiin vaan kiinnostus kohdistuisi lähinnä naisopettajaan ja erityisesti hänen ulkoasuunsa. Vastaavaa keskustelua ei käyty miespuolisten opettajaharjoittelijoiden kanssa, ainakaan mitä itse heidän kanssaan tästä keskustelin. Heidän uskottavuutensa ei nähty olevan yhtä lailla sidoksissa ulkoasuun kuin mitä meidän naispuolisten opettajien kohdalla.

Myöhemmin omaa väitöstudkimusta aloitellessani havahduin siihen, että tämä naispuolisen opettajan ulkoasun ja ylipäättään henkilökohtaisen elämän kontrollointiin pyrkivät päämäärät ovat jatkumoa seminaarilaitoksista lähtöisin olevalle ajattelulle. Tästä äärimmäinen esimerkki oli vuonna 1938 Heinolan seminaarissa sattunut Sirkka Salosen tapaus. Salonen valittiin kesken seminaariopintojaan *Suomen Neidoksi* ja hän päätyi edustamaan Suomea *Miss Eurooppa*-kisoissa, jotka hän myös voitti. Kuitenkaan seminaarissa oppilaan toimintaan ei oltu tyytyväisiä, vaan hänet erotettiin tulevalle naisopettajalle sopimattoman toiminnan perusteella. Salosen seminaarissa osakseen saama kohtelu ei vastannut kuitenkaan aikalaisten oikeustajua ja monet yksityiset kansalaiset vetosivat seminaarin opettajiin, jotta tehty päätös pyörrettäisiin. Lopulta näin kävi, mutta Salosen paluulle asetettiin kovat ja hänen omaa päätäntävaltaansa rajoittavat ehdot, joten Salonen ei enää palannut Heinolaan. Esimerkit osoittavat, että opettajaihanne niin 1900-luvun alun seminaareissa kuin nykyisessäkin opettajankoulutuksessa on sinänsä sukupuolesta riippumaton, mutta kuitenkin sukupuoli on olennaisesti vaikuttanut ja vaikuttaa yhä käsityksiin siitä, mikä katsotaan opettajalle soveliaaksi.

Poikkeavuus on ollut vahvasti sukupuolisidonnainen asia ja tietyt odotukset ovat ohjanneet enemmän miehiin ja tietyt naisiin kohdistettuja odotuksia. Toinen teema, joka on jatkuvasti kiinnostanut minua ja johon tutkimuksessani olen etsinyt vastausta, on poikkeavuuden määrittely. Millä perusteella osa ihmisistä on määritelty sopivan tiettyyn, määrättyyn joukkoon, mutta toiset on suljettu pois ryhmästä sopimattomina? Tutkimukseni kautta tutkittavaksi yhteisöksi valikoitui luontevasti seminaarit ja erityisesti niiden oppilaat.

Aiemmassa koulutushistoriaa käsittelevässä tutkimuskentässä on usein näkynyt koululaitosten ja siten instituutioiden näkökulma, mutteivat niiden oppilaat. Tästä syystä halusin nostaa selkeämmin oman tutkimukseni keskiöön sääntöjä vastaan kapinoivat ja vallitsevan järjestelmän kyseenalaistaneet seminaarioppilaat. Kiinnostavia tällaiset yksilöt ovat myös siksi, että heistä jää näkyvä jälki aineistoon: jos seminaarioppilaan opiskeluaika sujui kaikin puolin odotustenmukaisesti, ei kyseisestä oppilaasta jäänyt seminaarien arkistoon juuri muuta jälkeä kuin nimi ja perustiedot oppilasluettelossa.

Yksilö, joka ei vastannut odotuksia, joutui nopeasti seminaareissa tarkkailun ja kontrollonin kohteeksi. Tapa, jolla oppilaiden vääränlaisuuteen reagoitiin, kertoo jotain hyvin olennaista siitä, mitä kyseisessä yhteisössä kyseisenä aikana on pidetty vääränä ja mitä taas hyvänä, oikeana ja siten tavoiteltavan arvoisena. Oman merkityksensä ja painoarvonsa yhteiskunnassa vallitseville arvoille toi 1900-luvun alun kovia kokenut Suomi. Suomi oli vasta itsenäistynyt Venäjältä ja kokenut sisällissodan, jonka jälkeensä jättämä kahtiajako painoi yhä kansakunnan harteilla raskaasti.

Tänä vuonna tuli myös tasan sata vuotta täyteen siitä, kun Suomeen asetettiin kansakoululaki, joka teki perustason opetuksesta kaikille suomalaisille lapsille pakollista. 1920-luvulla alettiin toden teolla rakentaa hyvinvointivaltion pohjaa, mihin opettajat osaltaan osallistuivat. Opettajan merkitys korostui myös siinä, että oman luokkahuoneensa ja koulunsa kautta hänen tuli ylläpitää yhteiskunnallista rauhaa eri kansanosien välillä. Tottelevaisuuden merkitys korostui erityisesti tällaisena aikana,

sillä yhteiskuntarauhaa tavoiteltiin kaikin keinoin. Sääntöjen seuraamisella pyrittiin varmistamaan, ettei Suomen sisällissodan kaltainen tragedia pääsisi enää uusiutumaan. Hyväksymällä oman paikkansa seminaarijärjestelmässä oppilaat osoittivat kykyä sopeutua vallitseviin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja sääntöihin. Tällaisissa yhteisöissä vääränlaisena pidetty toiminta on määrittänyt yksittäistä ihmistä; omassa työssäni olen tarkastellut, miten eri seminaareissa suhtauduttiin erilaisiin rikkomuksiin ja miten suhtautuminen riippui nimenomaan yksilön sukupuolesta.

Mainitsemani kysymykset ovat jo itsessään varsin laajoja, mutta silti päätin yhdistää nämä aiheet omassa työssäni. Rohkea rokan syö ja sitä rataa; ehkä tässä tapauksessa voi puhua jopa tyhmänrohkeudesta?

Onneksi tutkimustyötä ei tarvinnut aloittaa nollasta, vaan pohjatietona pystyi käyttämään jo aiemmin tehtyä tutkimusta. Ja sitä tosiaan on tehty runsaasti. Myös seminaarien kuria ja seminaarioppilaiden rikkomuksia on tarkasteltu jo aiemmin. Esimerkiksi Jukka Rantala on aiemmissa opettajaseminaareja käsittelevissään tutkimuksissaan määritellyt, että oppilaiden vakavimpia rikkomuksia oli juopottelu, siveettömyys ja poliittisuus. Rantalan mukaan tällaisista rikkomuksista lähes varma rangaistus oli koululaitoksen kurijärjestelmän ankarin eli erottaminen seminaarista. (Ks. esim. Rantala 1997, 2005, 2010 & 2011.) Omassa tutkimuksessani kuitenkin huomasin, että oppilaan saamaan rangaistukseen vaikuttivat todellisuudessa lukuisat eri seikat. Väite ei siis aina pitänyt paikkaansa, ainakaan näin yksinkertaistetusti.

Lievempiä rangaistuksia seminaareissa olivat nuhteet, jotka annettiin joko yksityisesti seminaarin johtajan edessä tai ankarampana muotona julkisesti opettajakunnan, oman luokan tai jopa koko koulun edessä. Julkinen rangaistus toi oppilaan rikkomuksen yhteisön tietoon ja aiheutti toisinaan niin suurta häpeää, että oppilas päätyi tällaisen rangaistuksen jälkeen eroamaan seminaarista oma-aloitteisesti. Oppilaille annettiin arvosanoja myös muun muassa huolellisuudesta ja käytöksestä ja näiden numeroiden tilapäinen alentaminen oli myös hyvin yleinen rangaistus. Rangaistus voi vaikuttaa harmittomalta, mutta seminaarioppilaan ero- tai päästötodistukseen jätetty, alennettu arvosana saattoi olla saajalleen hyvinkin merkityksellinen. Nimittäin opettajien palkkaamisesta päättävät koululautakunnat tulkitsivat tällaisten alennettujen arvosanojen kertovan viranhakijan epäluotettavasta luonteesta, joten tällaisen opettajan oli vaikeaa saada pysyvää virkaa. Tähän ratkaisuun päädyttiin yleensä seminaarissa silloin, kun tietoisesti pyrittiin estämään entisen oppilaan toimiminen opettajan uralla. Kaikista vakavimmissa tapauksissa yhdistettiin tämä rangaistus oppilaan erottamiseen seminaarista. Erottaminen oli joko määräaikainen tai pysyvä riippuen rikkomuksen vakavuudesta: yleensä määräajan jälkeen oppilaan seminaariin paluulle oli ehtona, että hän kykeni todistamaan käyttäytyneensä moitteettomasti sinä aikana, kun rangaistus oli ollut voimassa.

Vaikka oppilas olisikin seminaarissa syyllistynyt rikkomukseen, vaikutti oman tutkimukseni perusteella hänelle annettuun rangaistukseen lukuisat eri tekijät. Tällaisia olivat muun muassa rikkomuksen laatu, opettajakunnan tekemä arvio oppilaan luonteesta, oppilaan terveydellinen tila, hänen aiempi käytöksensä, hänen

opintomenestyksensä ja se, osoittiko oppilas katumusta tekemästään rikkeestä. Myös oppilaan luokka-aste vaikutti rangaistukseen eli pienimmistä rikkeistä (kuten yksittäisistä vilppiepäilyistä, huonosta opintomenestyksestä tai huonosta käytöksestä tunnilla) jo pidemmälle oppinoissaan ehtineitä oppilaita ei yleensä rangaistu erityisen ankarasti. Vasta merkittävämpiä rikkomuksia käsiteltäessä nousi kynnyksensä estää pitkälle oppinoissaan edenneiden oppilaiden valmistuminen opettajan ammattiin.

Myös oppilaan asema seminaarissa vaikutti siihen, miten rikkomukseen suhtauduttiin: esimerkiksi seminaarin asuntolassa asuvia voitiin rangaista ankarammin rikkomuksista tai ihan vain huonosta opintomenestyksestä kuin heidän tovereitaan, jotka asuivat seminaarialueen ulkopuolella. Myös ylioppilaspuolelta oppilaisiin, jotka suorittivat seminaariopintonsa muita nopeammin, kohdistettiin seminaareissa erityistä tarkkailua ja kontrollointia. Ja kyllä, myös oppilaan sukupuoli vaikutti siihen, miten rikkomukseen suhtauduttiin: oman väitöskirjatutkimukseni perusteella ainoastaan naisoppilaita erotettiin seminaareista pysyvästi siveettömyyden perusteella, kun taas vastaavasti vain miesoppilaita syytettiin raattiusihanteen rikkomisesta eli juopottelusta. Molempien sukupuolien kohdalla yhtä ankarasti suhtauduttiin lähinnä sellaisiin rikkomuksiin, jotka asettivat oppilaan luotettavuuden kyseenalaiseksi. Tällaisia rikkomuksia olivat muun muassa varastelu ja erilaiset vakavammat petos- ja huijausepäilyt.

Yleensä pysyvään seminaarista erottamiseen päädyttiin todennäköisemmin joko naisoppilaan siveettömyyden tai oppilaan epäluotettavan luonteen osoittavan rikkomuksen kohdalla. Huomattavaa on, että moraalitapa oli seminaareissa painavampi rangaistuksen peruste kuin lait, sillä rikkomuksesta annettiin ankarampia rangaistuksia moraalisin perustein eikä esimerkiksi edes kieltolain ollessa voimassa (1919–1932) juopottelusta annettu miesoppilaille erityisen ankaria rangaistuksia. Vilppitapauksiin ja kuriin liittyviin rikkomuksiin suhtauduttiin molempien sukupuolien kohdalla yhtä ankarasti, mutta erottamisiin tällaiset tapaukset johtivat yleensä rikkomusten ollessa poikkeuksellisen räikeitä; käytännössä siis oppilaan esimerkiksi syylistyessä vaikkapa vilppiin tai huonoon käytökseen toistuvasti kerta toisensa jälkeen. Poliittisuudesta ei sen sijaan seminaariyhteisöissä rangaistu erityisen ankarasti: seminaarien oppilaat ja toisinaan myös opettajat toimivat oikeistolaishenkisissä järjestöissä (kuten Isänmaallisessa Kansaliikkeessä tai Akateemisessa Karjala-Seurassa), mutta tällaisesta toiminnasta oppilaat selvisivät nuhteilla. Rantalalan luetteloon seminaarilaisen vakavimmista rikkomuksista lisäisin siis itse vielä epäluotettavuuden.

Nämä edellä luetellut lukuisat eri seikat osoittavat kuitenkin sen, että useat muuttajat lopulta vaikuttivat siihen, millä tavoin rikkomuksen tehnyttä oppilasta seminaarissa rangaistiin. Yhteensä näitä oppilaan rangaistukseen vaikuttavia seikkoja on sen verran paljon, että enää tästä luettelosta puuttuu suunnilleen tähtien asento syntymähetkellä ja horoskooppimerkki.

On huomattava, myös ne asiat, mitkä eivät vaikuttaneet oppilaalle annettuun rangaistukseen. Tällainen seikka oli oppilaan yhteiskunnallinen asema tai tausta, mikä ei tutkimukseni perusteella juurikaan vaikuttanut rangaistukseen. Niin opettajien, johtajien, maanviljelijöiden kuin työläisperheidenkin tyttäriä erotettiin seminaarista esimerkiksi siveettömyyden tai petosepäilyiden perusteella. Vastaavasti sellaisia miesoppilaita, joita erotettiin vaikkapa juopottelun tai varastelun perusteella, tuli myös

kaikista yhteiskuntaluokista. Myös kuriin, käytökseen ja luotettavuuteen liittyviä rikkomuksia esiintyi molempien sukupuolien kohdalla eikä oppilaan asemalla ollut tässä vaikutusta. Tämä lienee jo itsessäänkin tietynlaista yhteiskunnallista tasa-arvoa.

Jos palataan aiemmin esittämäni kysymykseen, niin kuka sitten määritteli yksilön sopivuuden tai sopimattomuuden opettajan ammattiin? Ratkaisun teki lopulta aina kyseisen seminaarin opettajakunta. Asetettu seminaari- ja kansakoululaki sekä koulutusasioista vastaava hallinnollinen elin eli kouluhallitus pyrkivät ohjaamaan seminaarien päätöksiä ja antoivat niille pohjan, mutta viime kädessä varsinaiset päätökset tehtiin seminaareissa niiden opettajien kesken. Oppilaan saama rangaistus perustui arvioon, jonka opettajakunta teki oppilaasta jo aiemmin mainittujen seikkojen perusteella. Todellisuudessa oppilaan saamaan rangaistukseen vaikutti enemmän siis opettajakunnan hänestä ja hänen rikkomuksestaan tekemä arvio kuin rikkomus itsessään. Eri seminaareissa oli keskenään eriäviä rangaistusjärjestelmiä ja aina myöskään tietyn seminaarin opettajat eivät olleet yhtä mieltä siitä, miten oppilasta tulisi rangaista.

Tästä päästään takaisin alussa esitettyyn kysymykseen, eli millä perusteella joku lopulta sitten määriteltiin opettajaksi sopimattomaksi? Olennaista on huomata, että lopulta mitään yksiselitteistä määrittelyä tai rajaa ei oikeastaan ollut. Seminaareissa tietyt toimintamallit, ominaisuudet tai rikkeet määriteltiin lähtökohtaisesti toisia raskaammiksi: erityisesti tällaisia ominaisuuksia oli muun muassa siveettömyys, epäluotettavuus tai epärehellisyys. Kuitenkin eri oppilaat saattoivat saada hyvin samankaltaisista rikkomuksista keskenään erilaisia rangaistuksia, mikä osoittaa seminaarijärjestelmän arbitraarisuuden: samoja sääntöjä tulkittiin tapauskohtaisesti eli ne eivät kohdelleet kaikkia oppilaita samanarvoisesti.

Nimenomaan opettajiin on kohdistettu erityistä säätelyä, jota on perusteltu kansakunnan parhaan tulevaisuuden takaamisella. Opettajaksi sopivuuden tai sopimattomuuden määrittely kertoo lopulta aina aikansa yhteiskunnasta ja siitä, mitä kulloinkin ihannekansalaiselta on odotettu. Tämä pätee paitsi 1920-luvun suomalaiseen yhteiskuntaan, myös nyky-Suomeen. Myös sukupuolinormatiivisuus kertoo olennaisesti aikansa yhteiskunnasta. Tällä tarkoitan sitä, että se, millaisia odotuksia kohdistamme yksilöön hänen sukupuolensa perusteella, kertoo ennen kaikkea meistä eikä kyseisistä yksilöistä. Se kertoo siitä, millaisia odotuksia me kohdistamme meitä ympäröiviin ihmisiin heistä saamamme tiedon perusteella, mutta myös sen perusteella, millainen käsitys meillä itsellämme on ympäröivästä maailmasta ja siinä toimivista ihmisistä. Yksilön toimintaa määritellään aina myös yhteisöstä käsin, jossa arvioidaan, mikä nähdään oikeana ja mikä puolestaan vääränä. Nimenomaan sukupuolen kautta on läpi aikojen etsitty kaksijakoisesti miehille ja naisille sopivaa paikkaa yhteiskunnassa ja arvioitu heille sopivaa toimintaa, vaikka sinänsä osaamisen, pärjäämisen tai uskottavuuden tiettyssä ammatissa ei tulisi olla sukupuolisidonnainen asia.

Väitöstutkimukseni ajanjakso, joka alkoi vuodesta 1920 ja päättyi vuoteen 1945, osoittaa, millaista moraalista murrosta suomalainen yhteiskunta kävi läpi. Sisällissodan

jälkeen luotiin ennennäkemättömällä vauhdilla suomalaista hyvinvointivaltiota ja sosiaalijärjestelmää. Naisen asema vapautui erityisesti talvi- ja jatkosodan myötä. Eri yhteiskuntaluokkien väliset erot olivat kaventuneet aina 1800-luvulta alkaen ja elinkeinoelämä oli murroksessa. Seminaari-instituution arvomaailma oli peräisin 1860-luvulta, jolloin kyseinen järjestelmä luotiin. Seminaareissa ylläpidettiin arvohierarkioita kuten nöyrää kuuliaisuutta, sääntöjen hiljaista hyväksymistä ja naisiin kohdistettua vaatimusta sukupuolisiveydestä ja naimattomana pysymisestä, jotka tuossa vaiheessa tuntuivat sinne saapuvista nuorista kankeilta ja keinotekoisilta vaatimuksilta.

Nuoret seminaareihin pyrkijät eivät pitäneet enää samankaltaisia asioita tavoittelemisen arvoisena kuin mitä seminaarien opettajat ja tämä aiheutti seminaareissa ristiriitaitilanteita. Tällaiset seminaarilaiset halusivat itse tehdä omia ratkaisujaan omien toiveidensa ja omien moraalisten arvojen pohjalta.

Haluaisin tässä kohtaa lainata edesmennyttä ranskalaista filosofia Michel Serres'ia, joka on todennut näin: "Future starts with disobedience". Eli vapaasti suomennettuna: Tulevaisuus alkaa tottelemattomuudesta. (Serres 1990 & 2008.)

Jos kukaan ei koskaan kyseenalaista sääntöjä ja perinteisiä toimintamalleja, ei mikään myöskään koskaan muutu. Tämä pätee myös seminaariyhteisöihin.

Tottelemattomat seminaarilaiset olivat omalta osaltaan muuttamassa opettajankoulutusjärjestelmää, mutta myös laajemmin yhteiskunnan käsitystä siitä, millä tavoin yksilön on luvallista ja mahdollista toimia. Tässä päästään takaisin jo lektion alussa mainittuun valtaan: koululaitos on järjestelmä, joka tuottaa ja ylläpitää tietynlaisia valtahierarkioita. Seminaarilaitokset olivat tällaisia tiukan kurinalaisia ja hierarkkisia järjestelmiä: siksi kiinnostavia ovatkin yksilöt, jotka eivät vastaa odotuksia eli seminaariyhteisössä sellaisia olivat oppilaat, jotka toimivat odotuksia vastaamattomalla tavalla. He eivät asetu osaksi valtakoneistoa, mikä voi pitkällä aikavälillä aiheuttaa monenlaisia seuraamuksia. He, omalla toiminnallaan, kyseenalaistavat siis vallitsevan järjestelmän. He luovat pohjaa tulevaisuudelle.

FT Anna-Kaisa Ylikotila, historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Kirjallisuus

Rantala, Jukka. 1997. *Sopimaton lasten kasvattajaksi! Opettajiin kohdistuneet poliittiset puhdistuspyrkimykset Suomessa 1944–1948*. Bibliotheca historica 26. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Rantala, Jukka. 2005. *Kansaa kasvattamassa*. Jyväskylä: Minerva.

Rantala, Jukka. 2010. *Suomalaisen opettajan poliittinen orientaatio*. Helsinki: Työväen historian ja perinteen seura, <http://hdl.handle.net/10138/16225> [Haettu 25.10.2021].

Rantala, Jukka. 2011. Kansakoulunopettajat. Teoksessa *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus 1860-luvulta 1960-luvulle*, toim. Anja Heikkinen & Pirkko Leino-Kaukiainen Pirkko, 266–299. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1266:2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Serres, Michel. 1990. *Le Contrat Naturel*. Paris: François Bourin.

Serres, Michel. 2008. *The Five Senses. A Philosophy of Mingled Bodies*. London: Continuum Books.